

EN KULLERSTENSGATA VID KORSNINGEN

PRÄSTGATAN – KRISTINAGATAN

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Ankarstocken 1:2, i fornlämningsområde för L2009:7173, Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län

DANIEL MATSENIUS

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3376

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Området innan schaktning, korsningen Prästgatan och Kristinagatan sett från Prästgatan.
Foto från öster.

ALLMÄNT KARTMATERIAL:

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003
Terrängkartan, samt GSD–Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

© Arkeologikonsult 2020

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.

Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

EN KULLERSTENSGATA VID KORSNINGEN

PRÄSTGATAN – KRISTINAGATAN

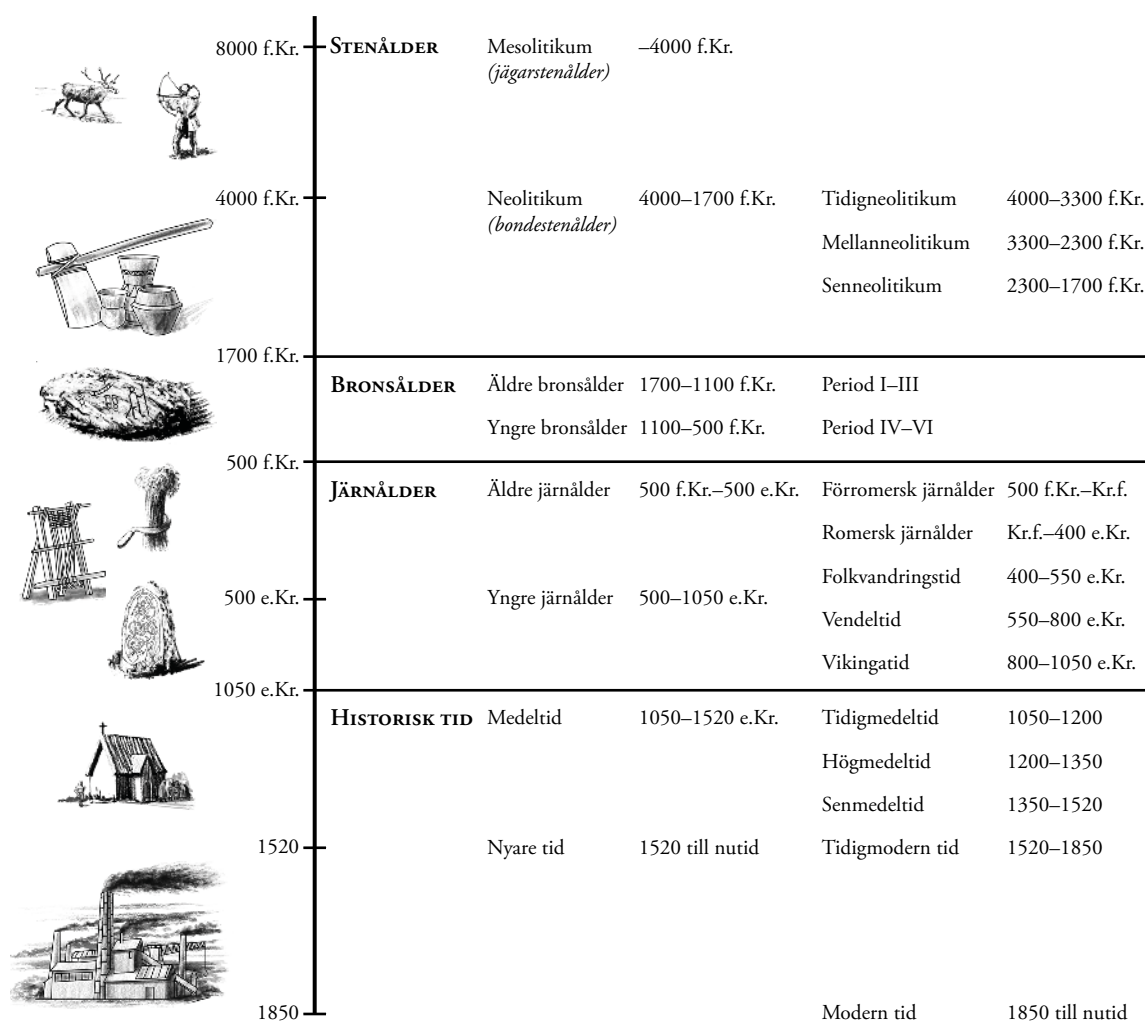
Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Ankarstocken 1:2, i fornlämningsområde för L2009:7173, Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län.

DANIEL MATSENIUS

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3376

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTIKVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen.

Fornlämning är en lämning som omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850, är en lämning efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Möjlig fornlämning innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning

eller inte. Lämningen måste vara bekräftad i fält. Möjlig fornlämning kan även anges för en lämning som har undersökts i samband med en arkeologisk undersökning, men där man inte fastställt lämningens utbredning.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som har tillkommit efter 1850, men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, till exempel fyndplats eller plats med tradition.

Ingen antikvarisk bedömning används för lämningar som blivit helt borttagna genom en arkeologisk undersökning eller förstörda. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår. Lämningar som endast är kända via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa och inte har kunnat återfinnas i fält, kan inte heller ha en antikvarisk bedömning.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
BAKGRUND.....	8
METOD OCH GENOMFÖRANDE	9
RESULTAT	10
SLUTSATS.....	12
REFERENSER	13
Litteratur	13
Historiska kartor	13
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	14
BILAGOR	15
Bilaga 1. Schakttabell.....	15
Bilaga 2. Kontexttabell.....	15

Figur 1. Platsen för undersökningen i centrala Norrköping. Mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

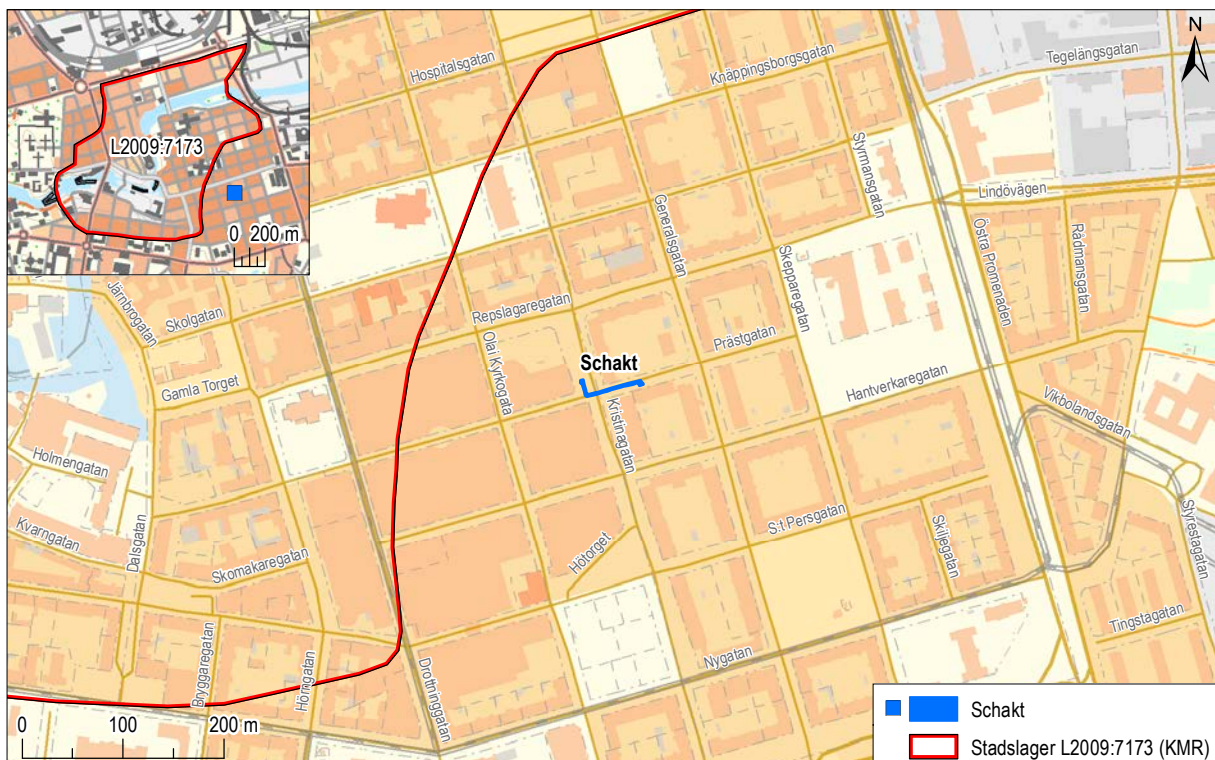
Under juni 2020 genomförde Arkeologikonsult på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom fastigheten Ankarstocken 1:2 i Norrköpings stad och kommun (figur 1). Schaktningsövervakningen utfördes strax öster om fornlämningsområdet L2009:7173, Norrköpings stadslager. Undersökningen föranleddes av att EON planerade schaktning för fjärrvärme, då en ny ledning skulle anslutas till befintlig fastighet i korsningen Prästgatan – Kristinagatan. Syftet med undersökningen var att klargöra om stadslagret fortsatte inom det berörda undersökningsområdet.

Schaktning utfördes där ny fjärrvärmeledning skulle anläggas. En del av en kullerstensgata påträffades under den moderna gatan i den södra änden av schaktets centrala del. Anläggningarna tolkas ha tillkommit under 1800–1900-talet. Resterande del av schaktet var stört av sentida exploateringar, och inget övrigt av antikvariskt intresse påträffades.

INLEDNING

Arkeologikonsult har på uppdrag av Länsstyrelsen i Östergötland utfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning (Lst dnr 431-2741-2020) inom fastigheten Ankarstocken 1:2 i Norrköpings stad och kommun (figur 2). Undersökningsområdet låg strax öster om Norrköpings medel-

tida och tidigmoderna stadslager, L2009:7173. Syftet med schaktningsövervakningen var att undersöka om stadslagret även återfanns inom det berörda arbetsområdet. I uppdraget ingick även att dokumentera eventuella fornlämningskaraktär och omfattning, samt att om möjligt datera dessa.

Figur 2. Schaktet vid korsningen Prästgatan och Kristinagatan i centrala Norrköping. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:7 500. Översikt med schaktet i förhållande till stadslagret L2009:7173 enligt Kulturmiljöregistret (KMR), mot bakgrund av Terrängkartan, skala 1:50 000.

BAKGRUND

Undersökningsområdet låg i de centrala delarna av Norrköping där ett flertal undersökningar har genomförts som har ökat kunskapen om Norrköpings historia från vikingatid till tidigmodern tid (Evertson 2020, Lindeberg 2017, Låås 2018).

Kvarteret Ankarstocken ligger i den sydöstra utkan-
ten av Norrköpings äldsta delar. På de äldsta kartor-
na ligger kvarteret utanför stadsområdet (figur 3).
På stadskartan från 1640, som visar den medeltida
stadsplanen, finns ingen bebyggelse öster och söder
om S:t Johannes och S:t Olofs kyrkor. Undersök-
ningsområdet ingår då i stadens jordar, den odlings
och betesmark som försörjde staden. Senast under
slutet av 1600-talet har det som kom att bli kvarteret
inordnats i staden. Undersökningsområdet låg inom
det område som sägs vara helt avbränt vid rysshärj-
ningarna 1791 (Broberg 1984) och stadsbranden
1822 (Helmfrid 1984:56f).

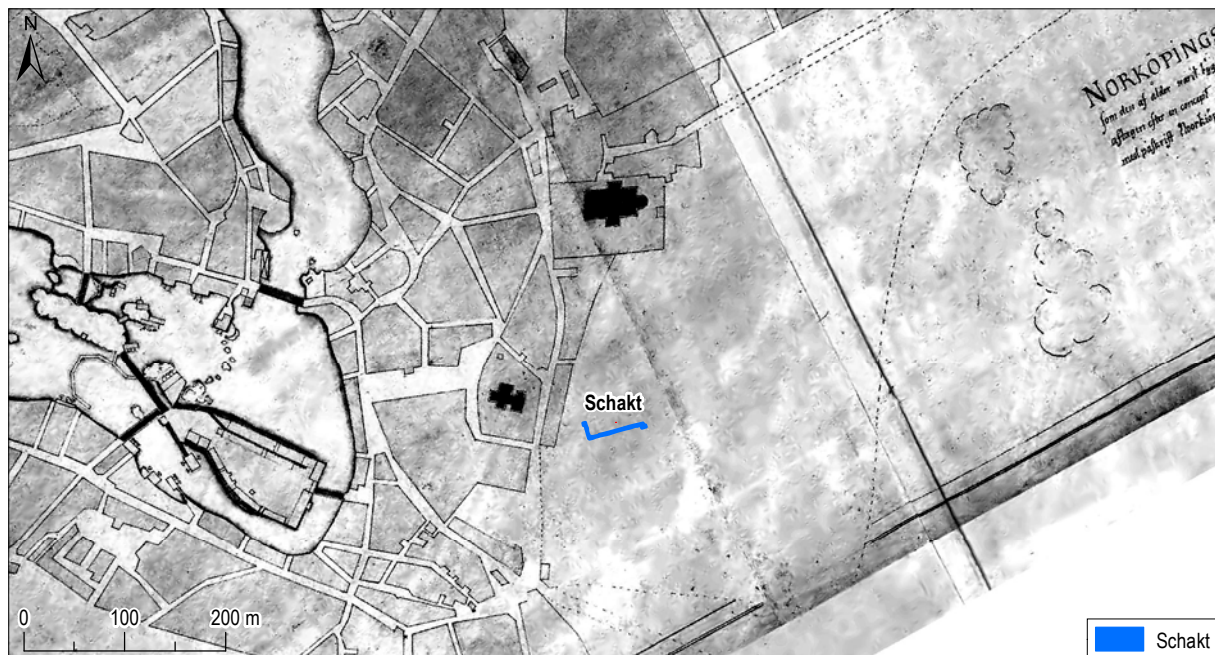
Flera undersökningar har gjorts strax utanför, och
i den östra delen av stadslagret (figur 4) I kvarteret
Korpen (okänt årtal) påträffades en äldre byggnads-
lämning samt en öst – västligt orienterad stensatt gata
tillhörande stadens äldsta gatunät (Broberg 1984:44).

I kvarteret Storkyrkan har keramik och odlingslager
med spår av odling av opievallmo, portlak och tobak
påträffats från 1700-talet. Vid samma förundersök-
ning påträffades även rester av en husgrund, samt
delar av en kullerstensgata. Dessa lämningar date-
rades stratigrafiskt till 1800-talet (Wirbrand 2020).

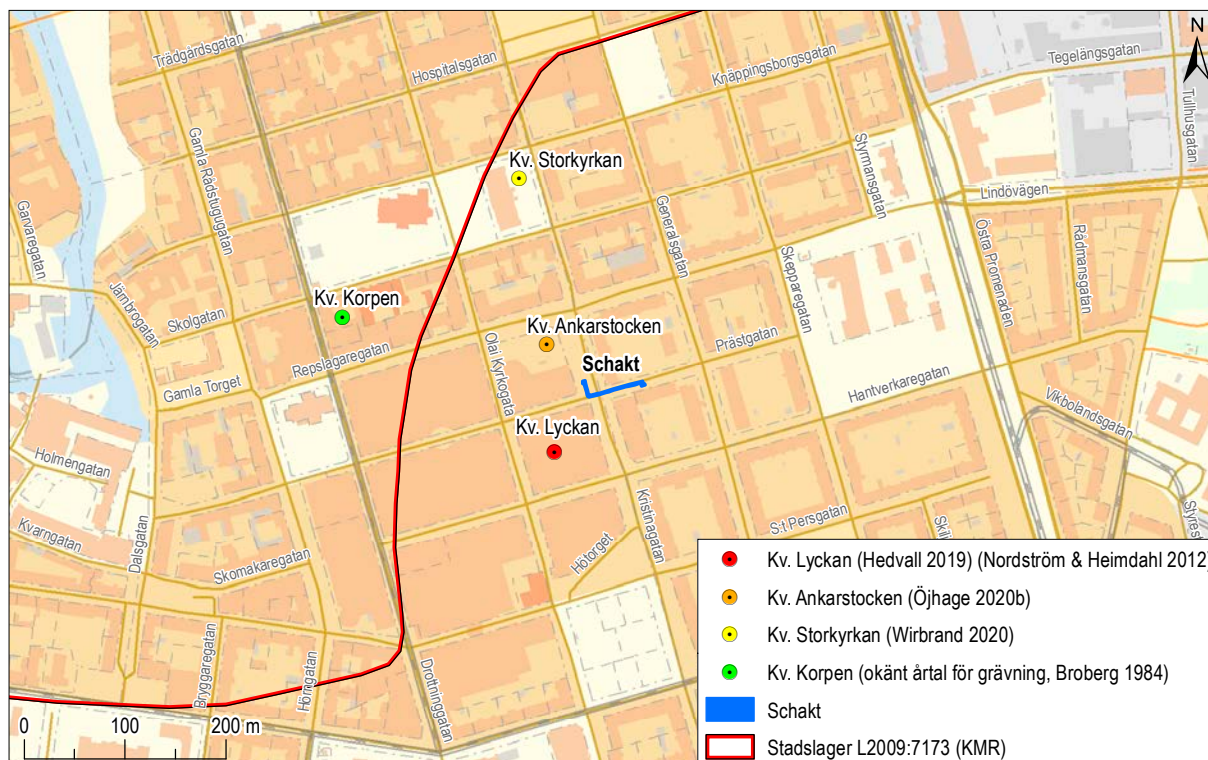
Vid en schaktningsövervakning i kvarteret Flaggan
har bebyggelselämningar från 1800-talets första
hälft påträffats, dessutom hittades en stenläggning
och kulturlager som daterades till 1700-talet utifrån
fyndmaterialet (Öjhage 2020a).

Vid en nyligen utförd förundersökning inom kvar-
teret Ankarstocken framkom mindre odlingslager
och raseringsmassor med fynd från 1700-talet.
Undersökningsområdet var dock starkt påverkat av
det sena 1800- och tidiga 1900-talets byggnationer,
vilket kraftigt stört de kvarvarande odlingslagren och
förstört den eventuella tidigmoderna bebyggelsen
(Öjhage 2020b).

I kvarteret Landskyrkan, har delar av kyrkogården till
S:t Johannes kyrka förundersökts och ett hundratalet
gravar från 1700-talet påträffades (Berger 2015).

Figur 3. Stadskartan från 1640 (LMS D75-1:4) med schaktet utanför bebyggelsen. Skala 1:7 500

Figur 4. Schaktet i förhållande till några av de tidigare utförda undersökningarna i, och utanför den östra delen av stadslagret L2009:7173 (KMR). Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:7 500.

I sydlig riktning från kvarteret Ankarstocken ligger kvarteret Lyckan, där odlingslämningar från åtminstone 1600-talet samt bebyggelselämningar från 1700-talet påträffats (Nordström & Heimdahl

2012). Nyligen utfördes en schaktningsövervakning (Hedvall 2019) inom kvarteret Lyckan där hela ytan var bortschaktad till förmån för ledningsschakt och frischakt för intilliggande byggnader.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Fältarbetet utfördes under juni 2020. Schaktningsövervakningen bestod i att medverka vid schaktning för ny fjärrvärmeledning. Schaktningen skedde skiktvis ned till dess att det utsatta schaktdjupet uppnåddes. Arkeologisk närvaro koordinerades efter behov mellan markarbetare och arkeolog. Delar av

schaktningen kunde utföras utan övervakning, till exempel brytning av asfalt eller där delar av schaktet tydligt var stört av sentida exploatering. Efter att schaktet dokumenterats lämnades det öppet i avvaktan på den nya fjärrvärmeledningens nedgrävning.

RESULTAT

Ett cirka 73 meter långt schakt grävdes i körfältet vid korsningen Prästgatan och Kristinagatan, schaktet var cirka 1,5 meter brett och 1,10 meter djupt. I den östra änden var schaktet något större i förmån för påkoppling av fjärrvärme till intilliggande byggnad, cirka 4,2 x 1,7 x 1,10 meter (figur 5).

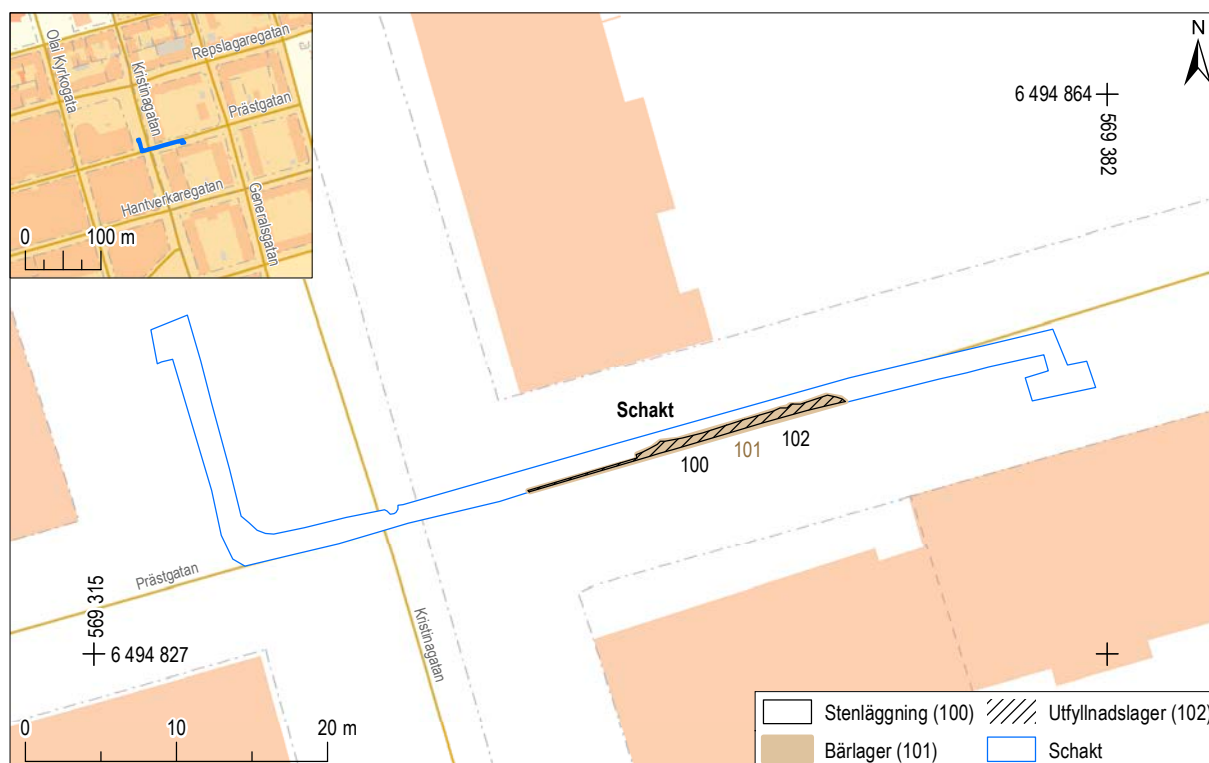
Under asfaltsbeläggningen och dess sättmaterial framkom en kullerstensgata (100) bestående av stenar i storleken 0,10 x 0,10–0,15 x 0,15 meter (figur 6). I den västra delen av stenläggningen fanns endast en smal remsa. Anläggningen fortsätter troligtvis söder om undersökningsområdet.

Under stenläggningen följde ett cirka 0,30–0,35 meter tjockt bärlager (101) i vilket tegelkross, flintgods, samt ett fragment av ett kritpipsskaft påträffades (figur 7). Därefter följde ett cirka 0,30–0,40 meter tjockt omrört utfyllnadslager bestående av flammig lera och grus med inslag av tegel (102). Stenläggningen och lagren täckte en yta av cirka

Figur 6. Kullerstensgata (100) under modern gatubeläggning. Foto från väster.

21 x 0,13–0,7 meter, resterande delen av undersökningsområdet var sedan tidigare urgrävt för frischakt, rör, ledningar och brunnar (figur 8 och 9).

Figur 5. Schaktet i korsningen Prästgatan och Kristinagatan. Kullerstensgatan (100) och underliggande lager (101 och 102) fortsätter troligtvis åt söder. Mot bakgrund av Fastighetskartan (urval), skala 1:500. Översikt mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:10 000.

Figur 7. Schaktvägg med kullerstengata (100), underliggande bärlager (101), och utfyllnadslager (102). Foto från norr.

Figur 8. Störning i den västra delen av schaktet. Foto från väster.

Figur 9. Störning i den östra änden av schaktet. Foto från väster.

SLUTSATS

Syftet med undersökningen var att undersöka om stadslagret L2009:7173 fortsatte längre österut än vad som var känt sedan tidigare, dock med utgångspunkt i att undersökningsområdet kunde ha blivit stört av sentida rivningsprojekt och exploateringar. Efter undersökning kunde det bekräftas att undersökningsområdet till stora delar var urschaktat. Detta i likhet med den närliggande undersökningen i kvarteret Lyckan (Hedvall 2019). De kulturlager och den kullerstensgata som påträffades tolkades ha

tillkommit under 1800–1900-talet utifrån innehåll och stratigrafi. Kullerstensgatan framkom direkt under dagens gatubeläggning och de underliggande lagren tolkas utifrån karaktär och fyllning att vara påförda i relativt sen tid. Den kullerstensgata som påträffades i kvarteret Storkyrkan, som stratigrafiskt daterats till 1800-talet, framkom också ytligt (Wirbrand 2020:15). Den stenläggning som framkom i kvarteret Korpen, tillhörande stadens äldre gatunät, låg 3,4 meter under markytan (Broberg 1984:44).

REFERENSER

Litteratur

BERGER, Å. 2015. *Under marken i Hörsalsparken. Förundersökning av gravar och äldre murar inom kvarteret Landskyrkan 4. Fornlämning 96:1, S:t Johannes socken, Norrköpings stad och kommun.* Rapporter från Arkeologikonsult 2015:2610.

BROBERG, B. 1984. *Norrköping. Medeltidsstaden* 50. Stockholm.

EVERTSSON, E. 2020. *Kvarteret Gripen.* I manus. Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3188.

HEDVALL, R. 2019. *Schaktningsövervakning för fjärrvärme i Olai Kyrkogata, kvarteret Lyckan 14. Arkeologisk undersökning Östergötlands län, Östergötland, Norrköpings stad och kommun, kvarteret Lyckan 14, S:t Johannes 96:1.* Rapport 2019:4 Arkeologerna.

HELMFRID, B. 1965. *Tiden 1568–1655. I: Helmfrid, B. & Kraft, S. (red.) Norrköpings historia 2.* Norrköpings kommuns historiekommitté.

LINDEBERG, M. 2017. *Spår efter det äldsta Norrköping. Kulturlager från medeltid och tidigmodern tid på Gamla Torget. Arkeologisk förundersökning inom fornlämning RAÄ 96, Norrköping stad och kommun, Östergötland.* Rapporter från Arkeologikonsult 2017:3023.

LÅÅS, J. 2018. *En medeltida klockgjutargrop i Norrköping. Spår av aktiviteter vid gamla torget från vikingatid till modern tid. En arkeologisk undersökning inom fornlämning RAÄ-nr Sankt Johannes 96:1, fastighet Gamla Rådstugan 1 och 3, Norrköping stad och kommun, Östergötland.* Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3059.

NORDSTRÖM, A & HEIMDAHL, J. 2012. *Trädgårdsarkeologi i kv Lyckan.* Arkeologisk förundersökning och särskild arkeologisk undersökning, UV rapport 2012:180.

WIRBRAND, F. 2020. *Tobaksodling och en husgrund vid S:t Olofsskolan Historien om en tomt i Norrköping. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning L2009:7173, stadslager Storkyrkan 9. Norrköpings stad, Norrköpings kommun, Östergötlands län, Östergötland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2020:67.*

ÖJHAGE, P. 2020A. *Spåren av 1700- och 1800-talets byggnation i kvarteret Flaggan. Arkeologisk schaktningsövervakning, intill fornlämningsområde L2009:7173 (96:1), S:t Johannes socken, Norrköpings stad, Östergötland.* Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3235.

ÖJHAGE, P. 2020B. *Kvarteret Ankarstocken. Arkeologisk förundersökning inom fornlämningsområdet för L2009:7173 och fastigheterna Gamla staden 1:2 och Ankarstocken 17. Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län.* Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3302.

Historiska kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

LMS D75-1:4 NORRKÖPING 1640
Norrköpings stad, Östergötlands län
Stadsplan 1640

Förrättningsman obekant

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3376
Länsstyrelsens diarienummer:	431-2741-2020
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2020-05-07
Företagare:	EON
Uppdragsnr i KMR:	202000578
Län:	Östergötland
Landskap:	Östergötland
Kommun:	Norrköping
Socken:	Norrköping stad
Fastighetsbeteckning:	Ankarstocken 1:2
Berörda lämningar i KMR:	L2009:7173
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Undersökningstid, fältarbete:	8 juni – 22 juni 2020
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdsystem:	RH 2000
Projektledare:	Daniel Matsenius
Rapportansvarig:	Daniel Matsenius
Fältpersonal:	Daniel Matsenius
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetsgranskning:	Åsa Berger
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

BILAGA 1. SCHAKTTABELL

Schakt-nr	Storlek (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	70,0 x 1,5–4,2	1,1	Under sätt- och bärlager till gatubeläggning innehöll schaktet främst återfylld sand samt äldre rör och ledningar då stora delar av schaktet redan var urgrävt från sentida byggnationer. I schaktets centrala del påträffades en kullerstensgata av ringa ålder samt två underliggande lager, ett bärlager till gatan och under detta ett omrört utfyllnadslager.

BILAGA 2. KONTEXTTABELL

Kontext-nr	Objekt	Storlek (m)	Tjocklek (m)	Beskrivning
100	Kullerstensgata	21,0 x 0,13–0,7	0,10–0,15	Lagd kullerstensgata bestående av rundade stenar i storlek 0,05 x 0,05–0,10 x 0,10 m.
101	Bärlager	21,0 x 1,3–6,0	0,30–0,35	Hårt packad brunrå grusig och lerig sand med inslag av tegelkross. Flintgods och ett fragment till ett kritpipsskaft framrensades i profilväggen.
102	Sentida utfyllnadslager	21,0 x 1,3–6,0	0,35–0,40	Omrörd beigebrå flammig lera med inslag av småsten och tegel. Troligen uppgrävd undergrundslera blandat med övrigt material.

Rapporter från Arkeologikonsult 2020:3376